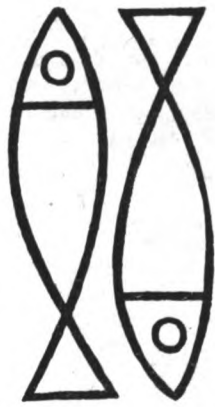

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

IN MEMORIAM PROF. DR. F. C. GERRETSON

(9 Februari 1884—27 October 1958)

Geestverwant der Gereformeerden

„O geen aardsch hart, met smart besmet,
Stijgt in zóo steile vlucht
Te zingen voor den thron van God....!
Wij hooren 't zwijgend aan....:
En vat ge niet den zin, mijn hart?
Eéns zult ook gij verstaan!”

GEERTEN GOSSAERT
„Experimenten”

I

Met het heengaan van GERRETSON is één dier weinigen ons ontvallen, die nog iets bezaten van de universaliteit, waarvan een vorige generatie ons een lichtend spoor heeft achtergelaten.

Nog niet gehinderd door het specialisme van de wetenschap, zoals wij dat thans hebben te weerstaan, begaafd met een intellect en een inzicht zoals slechts hoogst zelden voorkomt, heeft hij behoord tot die enkelingen, die de kracht bezaten om, gemeten naar gangbare groeperingen en partijopvattingen, hun gehele leven onclassificeerbaar te zijn.

Ook Bilderdijk, ook Groen van Prinsterer en de jonge Kuiper waren in zeker zin in hun jaren onclassificeerbaar, maar anders dan Bilderdijk gelukte het Gerretson door te dringen tot de academische binnenkamers, en anders dan Kuiper, met wie hij zoveel persoonlijke kenmerken gemeen had, zag hij het niet als zijn roeping om op te roepen tot nieuwe partijvorming.

Dat heeft hem bestemd tot een eenling, maar dan toch tot een eenling die allerminst een eenzame was in de strikte zin des woords: eigenlijk overal, in bijna iedere volksgroep, had hij geestverwanten en vrienden, aanhangers en bewonderaars, die zijn gedachten niet alleen navolgden, maar ook in eigen kring doorgaven.

Het bijzondere, schijnbaar paradoxale was, dat hij beter dan wie ook de diverse partijen en groeperingen hier te lande uit de historie wist te verklaren, maar de Anti-Revolutionairen, de Rooms-Katholieken, de Liberalen die hij ontmoette, heeft hij eigenlijk nooit benaderd als lid ener organisatie, maar als persoon, als drager ener overtuiging, en het resultaat van die persoonlijke ontmoeting voegde Gerretson als nieuw amendement toe aan de opinie die hij aangaande bepaalde volksgroepen koesterde.

Dat heeft veroorzaakt dat hij de leermeester kon zijn van velen, dat hij in een gesprek, na éven het milieu te hebben afgetast van zijn gesprekspartner, meestal direct contact kreeg, en dien gesprekspartner vaak heel ondeugend iets begon te vertellen over diens geestelijke afkomst. Ieder gesprek met Gerretson was daarom, vooral voor de rustige bezoeker van de studeerkamer, meestal een geestelijke zelfopenbaring: bij Gerretson leerde men wie men nu eigenlijk was en wilde zijn. En als het gesprek wat vlotte, sprong de hoogleraar al snel over naar andere volksgroepen; en vóór de Calvinistische bezoeker de wending van het gesprek in de gaten had, had Gerretson hem verteld dat de Schoolstrijd eigenlijk niet door Groen van Prinsterer begonnen was, maar door de Rooms-Katholieken, niet in het Noorden, maar in het Zuiden des Rijks, lang voor 1830, nog onder Koning Willem I — en deze opmerking,

waarbij Gerretson zich nooit scheen te verbazen over de totale onwetendheid van zijn hoorder aangaande eigen verleden, werd inzet van een nieuw, boeiend gespreksdeel, waarbij hij zich het recht voorbeheld om weer over te springen van de Schoolstrijd in de Zuidelijke Nederlanden op het onderwijsstelsel van Mexico, waar de jonge Gerretson eens les gegeven, en vele ervaringen opgedaan had.

Zo werd ieder gesprek met Gerretson steeds weer een college, niet alleen vanwege de verstrekte feitenkennis, maar ook qua geestelijke karakteroefening. Gerretson bespeelde ergens zijn bezoeker, en gaf hem veelal aan gespreksstof datgene mee, wat de bezoeker nu juist zo hard nodig had: de Calvinist de verhalen over de Zuidelijke Nederlanden, de Rooms-Katholiek de verhalen over de liberale regenten, de Liberaal een uitgebreid betoog over de burgerrechtelijke factoren die een rol hebben gespeeld bij de Afscheiding van 1834, waarover hij steeds sprak op een wijze, waarop wellicht Groen van Prinsterer over de oude Afscheidenen gesproken heeft.

Erkenning van de nationale betekenis van de Afscheiding van 1834, maar bewondering voor Kuiper!

Dat Kuiper een byzonder begaafd theoloog was, stond voor hem vast; dat deze desondanks wel eens een steekje zal hebben laten vallen in het machtige oeuvre dat hij ons naliet, was voor hem niet in geding — maar dat Kuiper een kleine burgervolksgroep heeft weten op te heffen tot een kring waaruit weer regenten voortkwamen, dat deze theoloog aan de Natie weer iets getoond heeft van de oerkrachten van het oude Calvinisme, dát was voor Gerretson Kuipers onsterfelijke verdienste, waarbij vergeleken Kuipers knap uiteengezette theologische stelsel meer een persoonlijke bijverdienste was, dan een grondslag die voor Kuipers arbeid bepalend of ook maar kenmerkend zou zijn geweest. Want dat de theologie géén regina scientiarum is, was voor Gerretson geen theologische stelling, waarover nog weer eens theologisch kon worden gepraat, het was voor hem een werkelijkheid, die vooral in het voorbeeld Kuiper vlees en bloed was geworden!

Dáárin dus lag allereerst Gerretsons grote verdienste, dat hij met zijn leerlingen werkelijk gesproken heeft, met hen gecauseerd heeft op een wijze die tot de schoonste gerekend kan worden waarop een leermeester met zijn leerlingen kan omgaan.

Eigenlijk geloof ik niet dat het ooit mogelijk zal zijn voor een leerling over Gerretson te spreken of te schrijven, zonder dit voorop te stellen: dat hij als leermeester met ons gesproken heeft, gesproken... over werkelijk alles! En dat hij dat deed, zo open, zo de vraagstukken bespringend gelijk hij er zélf

Prof. Dr. F. C. Gerretson
als redenaar in de Aula van de
Rijksuniversiteit te Utrecht.

voor stond op het moment dat wij in zijn studeerkamer tegenover hem plaats namen, dat hij ons in waarheid uit het leven leerde!

Gerretson was óók politicus, en het is een feit, dat hij langere tijd grote invloed uitgeoefend heeft op onze buitenlandse politiek; het afreden van Van Karnebeek was van deze invloed één der gevolgen! Maar de wijze waarop Gerretson als leermeester met ons sprak, was alles behalve „politiek”, gaf er alleen maar blijk van, dat hij met jongeren sprak die hij níét voor de gek wenste te houden, zich gevend gelijk hij op dat moment was: nu eens met grote overtuiging, dan weer met grote voorzichtigheid, nu eens weifelend dan weer uitdagend staande tegenover de problemen die hij aansneed, maar jegens ons altijd open! Altijd zo, dat we door zijn openheid in het gesprek gingen verstaan wat problemen nu eigenlijk waren, en begrepen dat problemen nooit worden opgelost door problemensjouwers, noch door ongeduldigen, maar dat men vaak tegelijkertijd én uitdagend én voorzichtig, én overtuigd én met twijfel in het hart staat tegenover die vragen die werkelijk problemen zijn!

Problemen nu zijn alle vraagstukken die níét meer vanzelfsprekend zijn, maar waarvan men weet dat de oplossing door middel van een strikt persoonlijke confrontatie onze roeping is!

Gerretson nu was een geroepene!

Eens schreef de jonge Groen van Prinsterer, op 1 Mei 1822, aan Willem Bilderdijk, namens de leerlingen, in een bedankbrief voor het volgen van een privatissimum: „gij hebt ons geleerd, dat al die wetenschappen op den Godsdienst moeten steunen of volmaakt met dezen overeenstemmen en alleen dienstbaar zijn aan de ware en hoge bestemming van den mensch”.

En de volgende dag antwoordde Bilderdijk onder meer: „Gij hebt in mijne z'el gelezen”. Ik ken geen uitspraken die beter het kli-

maat aangeven tussen Gerretson en zijn persoonlijke leerlingen, dan deze uit de briefwisseling tussen Groen van Prinsterer en Bilderdijk. En de dankbaarheid voor wat hij ons *daarin* schonk is de reden dat ik allereerst *dit* naar voren wil brengen: zijn leermeesterschap, zijn vriendschap, de persoonlijke omgang, de uitwisseling der gedachten!

In deze zondige wereld kan niemand helemaal worden nagevolgd, maar in een wereld waarin wij als Christenen niet wanhopen aan de mogelijkheid dat menig mens den ander soms tot voorbeeld kan zijn, zou ik willen zeggen: ik wens het iedere student toe om een leermeester als Gerretson te hebben, en ik geloof dat een hoogleraar geen groter voldoening zal smaken in zijn omgang met studenten, dan te zijn zó open, zo waarlijk vrij als Gerretson.

Naar menselijke berekening zou men die openhartigheid in omgang wel eens onvoorzichtig hebben kunnen noemen, maar is dit alles niet tevens de reden waarom Gerretson toegewijde en enthousiaste leerlingen kreeg, die niet formeel, maar heel persoonlijk hem dank wisten voor iets waar zo veel over gepraat wordt, maar dat de academie, naar ik geloof, de tegenwoordige student ál meer maar zelf laat uitvinden, terwijl dat toch óók tot de taák van de hoogleraren behoort, gelijk direct na de oorlog nog eens nadrukkelijk is vastgesteld: *de vorming van de persoonlijkheid van de student*.

Daarom heb ik altijd geweten dat bij zijn sterven voor zijn leerlingen zou gelden, wat Groen van Prinsterer op 20 December aan Prof. Mr. C. J. van Assen schreef: „Bilderdijk is dood; nu is het behoefte om over den man te spreken met diegenen, welke hem in zijn waarde gekend hebben”.

II

En toch was het niet Gerretson, de academische leermeester, die wij het eerst leerden kennen. Het zou mij zelfs niet verwonderen wanneer velen hieraan bij zijn heengaan nauwelijks hebben gedacht.

Want in de ontwikkeling van de meesten onzer had *de dichter* het primaat.

De Middelbare School, het onderwijsinstituut dat zovelen onzer meer ondergaan dan uitbuiten, heeft dan toch dit voordeel, dat zij ons in aanraking brengt met de namen onzer grote dichters, en zo leerden wij bijna allen *Geerten Gossaert* reeds letterlijk op de schoolbanken kennen.

Het kan ons doel niet zijn in dit verband uitvoerig te spreken over Geerten Gossaert, maar, hoewel ik niet geloof dat zijn dichterschap door hem zelf als het allervoornaamste werd aangevoeld, en zeker niet in de latere jaren zijns levens, het is een feit dat bijna alle Nederlanders die nog iets weten van onze cultuur, hem vóór alles in het hart zullen bewaren als dichter.

Want als dichter is hij door állen aanvaard en bemind!

Misschien duid ik iets daarvan aan, wanneer ik een citaat weergeef uit een brief die ik één dezer dagen mocht ontvangen van een hoogleraar die, hoewel geestverwant, in politicus tegenover Gerretson stond, een brief, een getuigenis bevattend dat precies weergeeft wat ik bedoel: „Maar er was iets in Gerretson, dat ook bij mij aansloeg en mijn vrouw en ik hebben op de avond van de dag, waarop zijn heengaan bekend werd, de „Experimenten” uren opengeslagen en genoten van deze aangrijpende, wijl Christelijke poëzie”.

Hoeveel politieke tegenstanders zal het niet evenzo zijn gegaan, die Maandagavond?

Want al is de bundel „Experimenten” nu niet bepaald volkspoëzie, al bevat deze zelfs voor een groot deel verzen die eerst bij ernstige benadering hoofd en hart treffen, er staan óók verzen in, zó schoon, dat wie ze éénmaal leest, ze terstond *ervaart*. En ik geloof dat deze nalatenschap nog altijd één der beste is om voor ons persoonlijk leven uit te maken, welke poëzie wij voor goed tot de onze kiezen.

Laat ik één vers mogen weergeven, een vers dat oorspronkelijk niet in de „Experimenten” stond, wijl het later is geschreven, op 26 Juli 1916 aan een diner, in eerste versie haastig achterop een menu geschreven, *Eis Daimona*, naar ik geloof één der schoonste verzen die in deze eeuw in onze taal geschreven zijn:

Laat nu, in angst en pijn,
Meester, mij niet alleen...
Wien heb ik buiten U?
Immers, niet één?

'T liefste dat Jeugd gewon
Naamt ge mij, liefde en eer.
'K zweeg. Dat de Dienaar niet
Twist met den Heer!

Vordert Gij alles nu?
'K zwijg. Want ook dit is recht.
Zijt Gij de Meester niet?
En ik de Knecht?

Maar blijf bij mij, blijf bij mij,
Blijf bij mij, o mijn God!
Maak niet Uw woord te schand,
Maak niet Uw trouw ten spot!

Hoort... om mijne eenzaamheid
Hooft het gemeen...
Laat mij, in angst en pijn,
Meester, niet gansch alleen!

Hoezeer deze verzen toespreken, bewijst wel één ding: dat de grote Duitse dichter *Rudolf Alexander Schröder*, niet minder dan dertig van Gossaerts gedichten in het Duits vertaald heeft, en hem daarmee een eer bewees, die Schröder slechts aan de allergrootste Nederlandse poëten als Vondel, Gezelle, Camphuyzen en Karel van de Woestijne bewezen heeft.

Omdat de vertalingen van Schröder stuk voor stuk juwelen van taalkunst zijn, zij het mij toegestaan één hiervan weer te geven, en wel van het zojuist geciteerde gedicht, omdat er uit blijkt hoe werkelijk schitterend Schröder onze taal heeft doorvoeld en in prachtig Duits weergegeven:

Lasz mich in Pein und Angst,
Meister, mich nicht allein,
Wenn du nicht meiner bist,
Wer, wer wird's sein?

Was Jugend liebgewann,
Nahmst du mir, Lieb und Ehr;
Schweigend ertrug ich's: ich
Diener, du Herr.

Forderst du alles nun?
Still! — Denn auch das ist recht.
Bist du der Meister nicht?
Ich nicht der Knecht?

Bleib nur, o bleib bei mir,
Bleib bei mir, o mein Gott,
Mach nicht dein Wort zuschand,
Nicht deine Treu zuspott!

Hör, — weil ich einsam bin,
Spotten sie dein und mein. —
Lasz mich in Pein und Angst,
Meister, nicht ganz allein!

Juist de schijnbare simpelheid van de vertaling geeft aan, welk een groot kunstenaar *Rudolf Alexander Schröder* ook als vertaler is, en welke diensten déze Duitser onze Nederlandse cultuur bewees met zijn vertalingen.

Onwillekeurig dringt zich bij het lezen van Gossaerts verzen de vergelijking op met die andere grootmeester der dichtkunst, leider van de Beweging van 1910, *Pieter Nicolaas van Eyck*, met wie Gossaert een leven lang bevriend was.

Bij Van Eyck moet ter schole gaan wie iets van het moeilijk dichterschap wil verstaan; maar Gossaert wist ons met één ademtocht voor altoos te bezielen.

Van Eyck schonk ons de bezinning op de dichtersinspiratie, Gossaert beeldde de inspiratie dezer bezinning in verzen uit.

Bij Van Eyck de waarschuwingen des levens, in bijna peinzende verzen uitgezongen; bij Gossaert de menselijke jubel, klachten en gebeden in poëzie.

Bij Van Eyck al meer de verstilde rust van een door het leven geleerde; bij Gossaert de bevende onrust van de dichter die altijd jong blijft.

Bij Van Eyck de verklaring van het dichtersconflict, bij Gossaert het conflict zelf, in al zijn hevigheid, temeer omdat hij was wat Van Eyck niet was: *een Christen*.

Er is één strofe bij Van Eyck, uit zijn bundel „Voorbereiding”, die misschien de volle hevigheid van Gossaerts dichterschap en persoonlijkheid als Christen uitdrukt, iets wat Gossaert beaamde, toen ik hem die eens jaren geleden voorlegde, ik bedoel de regels:

Mijn God, ik sterf van 't leven af,
En toch, toch ben ik vuur van binnen.

Wie zich wil bezinnen op die diepe verwantschap én tegenstelling tussen Van Eyck en Gossaert, leze het laatste literair Essay dat Gerretson schreef, ik bedoel zijn Levensbericht van Pieter Nicolaas van Eyck voor het Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, waarover wij de vraag kunnen stellen: is ooit een Leids hoogleraar verhevener herdacht dan in dit Levensbericht, geschreven door een Utrechts hoogleraar?

Zo zou er over Gerretsons verhouding tot andere dichters heel veel te zeggen zijn; hoe hij voor menigeen een leermeester is geweest door zijn éne bundel, zo voor die andere gereformeerde dichter, nooit genoeg gelezen, nooit genoeg gedankt, ik meen Willem de Mérode, die op 18 Juni 1931 aan Gossaert schreef: „In vele opzichten is U mijn leermeester geweest, vooral hierin: zich te concentreren en te bezinnen op het juiste woord”.

Er is veel gezegd en geschreven over Gossaerts éne dichtbundel, en over zijn zwijgen daarna (althans een zo goed als zwijgen), en toch geloof ik dat alleen een eenvoudige verklaring van dat zwijgen de beste is.

Hoevele jongeren, ook nog wel onder ons, verpanden in hun knapenjaren het hart niet aan de poëzie, en schrijven hun gedichten! Hun latere ontwikkeling volgt echter meestal een andere weg dan de roeping van het dichterschap, en in later tijd herlezen ze misschien nog eens hun verzen, hun maakwerk, dat destijds dan toch maar pure ernst is geweest, en het in die zin ook altijd blijven zal — maar, ze hebben inmiddels hun inspiratie aan andere zaken gegeven, móeten geven, door de gang van het leven. Een nieuwe roeping wenkte, misschien niet minder van belang, maar een andere dan het dichterschap.

Ik geloof dat het met Geerten Gossaert in sterke mate ook zo ging. Maar met één verschil: *dit* verschil, dat de gaven van de jonge Gossaert zó groot waren, dat toen *hij* zijn knapenbloeitijd doormaakte, er een bundel kon ontstaan, waarover Nederland in geen halve eeuw, en misschien in geen eeuw is uitgesproken.

En omdat hij de altijd moeilijk formuleerbare, maar in persoonlijke omgang gemakkelijk herkenbare eigenheden van de dichter nooit verloor, in alle andere werk steeds weer méébracht, bleef hij wezenlijk dichter, een voor het publiek zwijgend dichter, die een enkele maal zijn grootheid nog eens vierde met de publicatie van een enkel nog nooit gepubliceerd jeugdgedicht of een geheel nieuw gedicht.

De dichter die week, en de dichter die altijd bleef... dat was in zekere zin voor het geoefend oog het geheimenis en de openbaring van de omgang met Geerten Gossaert.

Daarom was het moment zo aangrijpend, toen die andere dichter-hoogleraar W. A. P. Smit op die Donderdag 30 October aan Gerretsons baar het vers voordroeg, dat zo diep de wens weergeeft van allen die zich bezonnen hebben op dood en leven, maar dat door Geerten Gossaert in strofe is gebracht:

Eén ding heb ik begeerd; één ding heb ik
ontvangen;
Dat, zoo de dood mijn leden zou omvaên,
Ik voor uw aangezicht, o Bron van mijn
verlangen,
Niet ledig zoude staan!

III

Toen men Gerretson eens vroeg wat hij nu eigenlijk was: historicus, politicus of dichter, gaf hij het spottende antwoord: *koopman*!

Maar dan in die verheven zin zoals *Jan Pietersz. Coen*, *Koning Willem I* en *Colijn* zich koopman hebben gevoeld, méde in dienst van het Vaderland, dat zij zo lief hadden.

In dienst van de Bataafse Petroleum Maatschappij, dit keizerrijk binnen ons Koninkrijk, heeft hij als *Coen*, *Willem I* en *Colijn*, economische belangen gediend, maar op het hoogste internationale én nationale niveau.

De Koninklijke, als moderne Compagnie, waaraan hij een epos wijdde, zo groots dat het reeds om zijn literaire waarde later bekrond werd, en waarvan toch eigenlijk geen student in de economie de lezing mag nalaten, gaf hem in de befaamde *Djambi-affaire*, waarvan onder ons hoogstwaarschijnlijk alleen de ouderen nog weten, de gelegenheid met zijn gaven als onderhandelend koopman

én de Koninklijke én ons Koninkrijk te dienen.

Want voor hem was de Staat een instelling Gods, die, weliswaar geleid door zondige en daardoor vaak gevaarlijke mensen (waarom het recht van oppositie hem zo eigen was!) een zegen was, in welks schaduw het goed en schoon was te leven.

Vandaar zijn omgang, niet alleen met dichters en geleerden, maar ook met staatslieden: met De Savornin Lohman en Idenburg, met Colijn en De Jonge, met De Vos van Steenwijk en Gerbrandy, met Welter en Meyer Ranneft — een omgang die hem mede mogelijk was, omdat hij ze ook zo heel veel te bieden had, een omgang waarvan ook deze allergrootsten uit de voorbije grote generatie genoten hebben.

In *zich droeg hij den Staat*, schreef hij eens van Coen, maar 't was zijn oerovertuiging dat iedere Nederlander dit behoorde te doen, en daarin ging hij ons voor!

Vandaar zijn gegriefdheid over alle kleinheid, alle lafheid, alle gebrek aan zelfbewustzijn, alle verzaking, alle gebrek aan open discussie over het staatsbeleid, kortom alle gebrek aan inzicht dat die Staat méér was dan een zakelijke belangengemeenschap.

Daarom kon hij vanaf de collegekatheder zijn studenten dat zelfbewustzijn als het ware ingieten, soms met één zin, toen hij een gezamenlijk college van historici en indologen opende met de opmerking: „Gij historici zijt historieschrijvers; gij indologen zijt historiemakers!”

Dat wij állen van Godswege historiemakers zijn, dat wij ook in de kleinste kring levend een verantwoordelijkheid dragen voor ons Staatsbeheer en politiek verkeer, dát was het wat uit al zijn artikelen en oraties steeds weer naar voren kwam, met welke overtuiging hij allen opgevoed heeft die ooit zich op zijn boodschap bezonnen hebben!

Ook daarin is hij regelrecht leerling van Groen van Prinsterer geweest, die in de politicofobie een volkszonde zag, soms ook voorkomend in brede lagen van vroom Christenvolk.

In dié zin, dank zij dát bewustzijn, was hij staatsman, regeerde hij bewust mee over de dingen van de dag, en heeft hij tot op het laatst gearbeid voor onze Staat, en kon hij op dié Groeniaanse basis zijn leerlingen tévens waarschuwen tegen de moderne verwording van de Staat, zo met de opmerking waarmee hij zijn laatste privatissimum opende, dat hij gaf: „Wat is de Staat? Het moderne afgodsbeeld!”

Van daaruit is het gedicht te verstaan, slechts gebundeld in een enkele druk van zijn „Experimenten”: „Een Staatsman bij het verlaten van 's Lands vergaderzaal door het grauw beleedigd”, waarin tegenover elkaar staan de verantwoordelijke Staatsman en het geestelijk grauw dat zich niet bekommert om 's Lands zorgen en niet maalt om de verantwoordelijkheid van wie de Staat in zich draagt:

De nacht ontzet: 't rapalje loopt te hoop;
De Hof krioelt; en langs de kolonnaden
Schrijdt ongebogen, traag en zwijgzaam door
Spitsroeden van gemeene lastering
Een hooge kalme Grijsaard en begroet
Met moeden droeven glimlach van herkenning,
De strenge zich omstrengelende schimmen
Die in de schaduw van den poortweg schuilen:
De Broeders....!

Het was de oude Lohman, zijn vereerde politieke en journalistieke leermeester, aan wie hij dit gedicht wijdde, toen deze in 1911 was uitgejoeld op het Binnenhof.

Tevens zelfportret?

Misschien het onontkoombaar lot van iedere staatsman die eigen inzicht volgt!

IV

Wat de grote staatslieden die hem gekend hebben, ongemeen geboeid heeft, is zijn fabelachtige geschiedkennis.

Men heeft van Bach gezegd dat deze wel schitterende composities nagelaten heeft, maar dat zijn schoonste muzikale scheppingen gevormd werden door zijn improvisaties die hij voor zijn tijdgenoten speelde.

Zou het bij Gerretson veel anders zijn? Veel heeft hij ons als historicus in schriftelijke vorm nagelaten, maar zijn niet meer te achterhalen mondelinge improvisaties zijn misschien het brillantst geweest.

Hoe heeft hij menig staatsman en politicus gesteund én bestreden met zijn kennis der historie!

Colijns levenswerk laat zich eenvoudig niet indenken zonder Gerretson. En wanneer ooit de tijd is aangebroken dat ook Colijn eerherstel ontvangt van een ontwakend volk, zal men tot de erkenning komen dat juist de zelfstandige Colijn (want hoezeer bijvoorbeeld was Colijn één der weinigen die niet onder de hypnose kwam van Kuypers machtige persoonlijkheid!) in veel leerling is geweest van Gerretson.

Leerling te kunnen zijn van iemand die zijn directiesecretaris was, bovendien zijn jongere in jaren, en daar rond voor uit te komen in eigen kring — dát was de grootheid van Colijn!

Zijn kennis ter beschikking te stellen, wetende dat men eerst later zou vermoeden — dát was de onbaatzuchtige grootheid van Gerretson!

Welk een ras, welk een generatie het dienen, en thans het bestuderen waard!

Wij kunnen slechts bij benadering vermoeden hóe moeilijk het voor Gerretson geweest is dit geslacht al meer te zien heengaan. Het moet hem toegeschenen hebben dat geen profetenmantels meer werden overgeërfd, zelfs geen delen ervan, hoogstens knipsels.

Colijn was het, die mede het initiatief nam tot het schrijven van de „Geschiedenis der Koninklijke”, tot zijn beide hoogleraarschappen, omdat Colijn ook op dit gebied zo diep begreep, dat een Christelijk volksdeel dat alleen voor eigen kring zorgt, en zich alleen rondom eigen problematiek vergaart, sterft, wijl het geen vruchten voor de naastbije wêrld draagt. Colijn begreep als Calvinist, dat wij het kwaad van de wereld moeten schuwen (de antithese!), maar dat we die wereld zélf moeten dienen, dienen omdat wij er deel van uitmaken, dienen ook om langs dié weg tot Christus te roepen!

In dat besef heeft Colijn méé voor Gerretson de weg geopend om als historicus leiding te geven aan studenten van de Rijksuniversiteiten, welke instellingen niet verwaarloosd mochten worden vanwege de eigen instellingen bij het Byzonder Christelijk Onderwijs.

En dat Gerretson zich drager wist van de eigen traditie van de Calvinistische geschiedschrijving, júíst in zijn contacten met andersdenkenden, dat heeft zijn Groen-uitgave wel bewezen, de schoonste bronnenuitgave, ooit in Nederlandse taal verschenen; dat bewees wel zijn strijd met diverse liberale historici, waarvan Gerretson zelf heel goed besepte, en hetgeen hij ook wel heeft uitgesproken jegens zijn naaste leerlingen, dat het diepste verschil een religieus verschil was, dat in zijn laatste verschilgrond door diverse zijner tegenstanders daarom niet begrepen kón worden!

Wat hij vroeg in de geschiedschrijving, was eigenlijk het zelfde als Colijn en Lohman in de politiek: wétende dat de religieuze verschillen in laatste instantie onoverbrugbaar zijn, vroeg hij althans een loyale plaats voor de Calvinistische invloeden en persoonlijkheden in onze geschiedenis, zoals Colijn in zijn kabinetten een royale erkenning vroeg van de liberale staatslieden van de betekenis van het Christendom voor het publieke leven.

Lohman, Colijn, Gerretson kónden dat vragen, behoefden niet alléén maar over antithese en isolement te spreken, want ze waren, óók wanneer ze vertoefden in de kring van andersdenkenden, mannen die hun overtuiging wisten uit te dragen. Zij kónden, als het land in nood verkeerde, bij tijden zelfs met de drágers van andere beginselen wapenstilstand sluiten, omdat men wel wist dat ze de strijd ieder ogenblik weer aandorsten, en ook aangingen, wanneer hun grondbeginselen werkelijk werden aangerand, zij kónden.... omdat voor hen *het nationale* geen term was in het debat of een slotstrofe in een politieke rede, maar de breedte van hun blik aangaf.

Daarom wellicht ook stonden uit allerlei bevolkingsgroepen aan de groeve van Gerretson, toen daar Psalm 42 werd aangeheven, die psalm, boordevol van de vroomste mystiek, zwaar te verstaan, ook voor de Calvinist:

't Hijgend hert der jacht ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Van de frisse waterstromen,
Dan mijn ziel verlangt naar God.
Ja, mijn ziel dorst naar den Heer;
God des levens, ach wanneer
Zal ik naad'ren voor Uw ogen,
In Uw huis Uw naam verhogen?

Het was dezelfde psalm die ook gespeeld is toen die andere Calvinist én Nationalist werd uitgedragen: Willem Bilderdijk. En die allen die daar stonden aan de groeve van Gerretson, uit welke plaats des volks ook komende, wisten dat er voor déze wereld aan dit graf bánden werden afgesneden, die heel persoonlijk, heel concreet, heel oprecht waren geweest.

V

Dat het nationale van een persoonlijkheid niet kan betekenen dat hij de Natie slechts als een vaag geheel of reuzenkoloz ziet, zal nauwelijks gezegd behoeven te worden. Maar aan de andere kant is ook waar dat het niemand gegeven is elke volksgroep werkelijk te kennen, met iedere vertegenwoordiger van formaat persoonlijke betrekkingen te onderhouden.

Beslissend voor een nationaal denkende persoonlijkheid is slechts: wannéer hij aanrakingen of ontmoetingen met personen uit andere volksgroepen heeft, hoe hij dán reageert, hoe hij dán spreekt, wie hij dán is!

Gerretson, van het Réveil, is groot gebracht in de kring van het warme geloofsleven waarvan zijn Vader, het Tweede Kamerlid, de vriend van de oude Lohman, zulk een voortreffelijk voorbeeld was.

Het zou onjuist zijn Gerretson zonder meer met het Calvinisme te identificeren; nog onjuister zou het zijn hem geheel van het Calvinisme te scheiden.

Ik heb bij de herdenking van Gerretson in de Aula van de Utrechtse Universiteit enkele opmerkingen gemaakt over Gerretsons verhouding tot het Réveil en tot de Gereformeerden, die ik hier niet wil herhalen, omdat die elders zullen worden gepubliceerd.

Voorlopig wil ik op twee dingen wijzen, die in onze kleine kring bij het heengaan van Gerretson toch vóór alles openlijk gezegd moeten worden.

Allereerst dat Gerretson, verhoudingsgewijze, veel vrijgemaakte leerlingen heeft gehad, en dat onze dankbaarheid als vrijgemaakte leerlingen vooral hieruit bestaat; dat hij ons op historisch gebied aan de Rijksuniversiteit geschonken heeft, wat wij binnen onze kerken zo misten, wel móésten missen: de informatie aangaande de gereformeerde herontwaking binnen onze Natie sinds Bilderdijk.

Maar wat zijn vrijgemaakte leerlingen tevens van hem ontvingen, was de erkenning van geestelijke affiniteit. Men moet misschien aan een Openbare Academie gestudeerd hebben om te weten wat zulks betekent.

Diverse vrijgemaakte studenten hadden met hem een speciale band: hij moedigde ons aan, hij waarschuwde ons, kortom, hij wees ons ook als vrijgemaakten de weg, vaak met duidelijke voorbeelden uit de historie, waardoor hij geheel eigen licht wierp op hetgeen wij in eigen tijd meemaakten. Menigeen heeft daarom een deel van zijn gezonde ontwikkeling, ook binnen het kerkelijk leven, aan Gerretson te danken.

Wat dat aangaat, geldt voor Gerretson, wat Prof. Dr. K. Schilder vijftienvintig jaar geleden over die andere Hervormde historicus in „De Reformatie” schreef: „Immers, Prof. Dr. A. Eekhof was één der onzen in den moósten zin des woords”.

Daarbij, uit persoonlijke ervaring weet ik, dat, al ontmoetten ze elkaar nooit, er een geheime sympathie en bewondering bestond tussen die twee reuzen: Gerretson en Schilder.

Menigmaal zei Gerretson mij in een gesprek: „Puchinger, zeg eens aan Schilder....” En diverse malen informeerde Schilder bij mij, als ik hem sprak: „Ontmoet U Gerretson geregeld? Boeiende man hè?”

Vandaar dat de meeste vrijgemaakte studenten te Utrecht, en ook wel elders, die zowel Gerretson als Schilder kenden, hen beiden als aanvullende leermeesters hebben aanvaard.

Inzake de grondmotieven van het Calvinisme waren ze zéér homogeen, hoewel op diverse punten aangaande de *practische uitwerking* niet eensgezind. En natuurlijk waren er punten waarbij ik voor mij zonder meer voor Gerretson koos, terwijl er andere zaken waren waarbij ik mij aan Schilder hield.

Maar leerling zijn, écht leerling wórdén, wil nu eenmaal zeggen: het beste van de diverse leermeesters kiézen, en zelf verwerken tot een afgeronde overtuiging.

Daarom kan het voor eigen vorming ge-

vaarlijk zijn om in feite maar één leermeester te hebben, omdat men dan nooit toekomt aan de beslissende keuze!

Een tegenstelling in de diepte heb ik tussen beide leermeesters eigenlijk nooit kunnen zien. Wel heb ik bij mij zelf vaak overwogen wat er met Schilder gebeurd zou zijn, en wat met Gerretson, als ze elkaar eens veel gesproken hadden.

Ik geloóf dat ze, sterke karakters als ze nu eenmaal waren, met rotsvaste overtuigingen, geen van beiden ook maar iets veranderd zouden zijn, noch qua persoon noch qua inzicht.

Maar voor leerlingen, die in gesprek kunnen komen met iedere leermeester, ook nadat deze reeds lang is heengegaan, zou het wellicht een zegen zijn als zij het oeuvre van beide mannen, hoe verschillend ook in opzet, maar door éne geest gedreven, grondig zouden bestuderen en diep op zich lieten inwerken.

Dit brengt mij op een tweede punt waarom Gerretson juist voor onze kring zo van belang is, en dat is het feit dat Gerretson zich diep bezonnen heeft op de Afscheiding van 1834, en deze bezinning onder meer heeft vastgelegd in drie grootse oraties (1934, 1951, 1954).

Voor mij hebben twee geleerden, twee confessores geheel nieuw en aangrijpend over de Afscheiding van 1834 gesproken, en dat zijn Schilder en Gerretson.

Wie ooit in de diepte wil verstaan hóe moeilijk het is een dogmaticus en een historicus te verzoenen, een hervormde en een vrijgemaakte, moet de twee oraties van Schilder en de drie van Gerretson over de Afscheiding van 1834 lezen. Beiden hadden de Afscheidenen van 1834 bijzonder lief, zijn als hun apologet in de Twintigste Eeuw opgetreden, verstaande hun diepste motief: het verzet tegen de Staatsafgod, die de vrijheid van godsdienst met fluwelen handschoenen aanrandde. Maar nog afgezien van het verschil in uiteindelijke kerkkeuze, blijkt hoezeer beide geleerde apologeten met geheel eigen recht spreken qua analyse. Menig Hervormde zal daarbij niets verstaan van wat Schilder kerkrechtelijk stelt; menig Vrijgemaakte zal aan het einde van zijn Gerretson-lectuur met een tafel vol nieuwe problemen zitten.

Hóe noodzakelijk, hóe verrijkend is het, wanneer wij beider boodschap, nadrukkelijk gericht tegen het valse liberalisme, tegen de afgod van de Staat en de valse religie binnen de kerk, even rustig als grondig in ons opnemen!

Daarbij, wij zijn in onze kerken toe aan een nieuwe bezinning op en confrontatie met de vorige eeuw en de afgelopen vijftig jaar. Schrijvende uit zijn onmetelijke ervaring als bronnenkenner van het Verenigd Koninkrijk, binnen welks coulissen het drama van 1834 ontstaat en zich voltrekt, blijft Gerretson ons hier voorgaan op een wijze die in ónze kring niet vooreerst weerlegging of beaming, maar bezinning eist.

In ieder geval staat vast dat zelfs geen middelmatig kerkhistoricus mag nalaten deze oraties van Gerretson te lezen, en na te speuren van welke bronnen hij gebruik gemaakt heeft, wanneer hij in de toekomst een verantwoord oordeel wil uitspreken over het historische gebeuren van de Afscheiding van 1834.

VI

Op deze avond, binnen deze kring, in deze zeer persoonlijke herdenking, wil ik nu nog de vraag stellen waarvan ik weet dat een enkele toehoorder hem voor zich zelf zal stellen, na al wat hier gezegd en reeds elders geschreven is: had Gerretson geen fouten?

Mijn antwoord is: ja, evenals K. Schilder!

En als men, juist om hier récht te doen, een open woord aanvaardt wil, dan lijkt het mij toe, dat beiden wel eens leden aan de défauts des qualités waaraan de jonge Kuyper soms leed in zijn polemieken.

Zoals niemand als polemist in theologie méér erfgenaam van de jonge Kuyper is geweest dan Schilder, zo ook is als polemist m.i. in politiek niemand méér erfgenaam geweest van de jonge Kuyper dan Gerretson.

Dit verklaart voor mij de intuïtief begrepen sympathie die Gerretson en Schilder voor elkaar gevoelden, een affiniteit tevens die in onze kring wel bijzonder zal toespreken, en die in later jaren, wanneer de tijd daarvoor is aangebroken, ongetwijfeld reden zal zijn om

beider werk grondig te bestuderen en te vergelijken.

Ik zou echter ten aanzien van dit punt bij Kuyper willen spreken van een noodzakelijke fase, bij Gerretson en Schilder van een noodzakelijke situatie waarin zij beiden verkeerden, en waardoor zij niet anders konden en in zekere zin niet anders mochten polemiseren dan ze gedaan hebben.

Dat zij beiden een machtige stem geweest zijn, waarmee zij recht hebben gedaan aan de opgekropte overtuiging van zo menig Calvinistisch gemoed, is een historische verdienste van nationale grootte, en hun getuigenis zal juist qua getuigenis waarachtig blijken, ook dan wanneer zeer vele hunner tegenstanders reeds lang vergeten zijn.

Voor een brede kring van geestverwanten, binnen en buiten beider kerk, ja voor de Natie, voor zover deze haar grote zonen gedenkt en eert, wacht daarom arbeid, piëteitvolle arbeid: om hun profetische boodschap, vastgelegd in hun vele geschriften, niét te vergeten, en aan het jongere geslacht door te geven, waarbij het woord op beider arbeid past, dat Groen van Prinsterer in alle Christelijke deemoed, nuchterheid én waarheid op 25 December 1831 aan Willem de Clerq schreef inzake Willem Bilderdijk: „In Bilderdijks werk zullen gebreken wezen, als in ieder menselijk werk: maar het is een ondankbare arbeid en een arbeid van ondankbaren om, gelijk men maar al te zeer heeft gedaan, die gebreken op te zoeken en breed uit te meten; hij heeft gedaan, hetgeen weinigen zijner letterkundige tijdgenoten deden: hij heeft op de rots gebouwd en, wanneer de vlam hooi en stoppelen zal hebben verteerd, blijft er nog in overvloed goud en diamant”.

VII

Op de rots gebouwd . . .

Tegen deze achtergrond nog een herinnering . . .

In de oorlog hadden wij bij Gerretson een klein avondprivatissimum van enkele goede Vaderlanders, waarin hij ons, in de dagen dat Duitsland nog oppermachtig was op het Continent, onderwees aangaande de wentelingen der volkeren.

Het was in de dagen dat de slag op de Javazee zou plaats vinden.

Aan het einde van zulk een avondcollege, in Februari 1942, vroeg hij ons nog even te willen blijven, omdat hij ons een verzoek wilde doen: of hij voor het bedreigde Indië een gebed mocht uitspreken . . .

Aan een Rijksuniversiteit, waar gereformeerden en rooms-katholieken, joden en atheïsten met gelijke rechten onder het gehoor der docenten zijn, iets ongehoords!

De studenten stonden het direct toe, en Geerten Gossaert sprak een vurig gebed uit voor het behoud van Indië.

Ik heb daaraan, gedurende zijn latere perspolemieken over Indië ná de oorlog, nog vaak moeten terugdenken, al moet men misschien het klimaat van de Rijksuniversiteit kennen, om te weten hóe dapper, hoe persoonlijk groot zulk een verzoek was, dat het op dat moment niets minder was dan een openlijke geloofsbelijdenis!

Daarom is zijn heengaan voor ons, Christelijke leerlingen, een groot verlies, dat wij zeer persoonlijk in ons leven gevoelen, precies wat destijds het verlies van Prof. Schilder voor de Kamper studenten is geweest.

Wat zijn meest eigen leerlingen in Gerretson verloren hebben, dat weten wij, zijn leerlingen, alleen!

Maar ook vanuit onze kerkelijke kring, vooral vanuit de vrijgemaakte studentenkring, past een woord van warme, eerbiedige hulde voor wat deze edele strijder en nobele bondgenoot betekend heeft voor ons, die, binnen de Natie bezien, zijn geestverwanten waren!

Een woord van dank, even passend als het woord van dank, eens door de jonge Brummelkamp aan het graf van Groen van Prinsterer gesproken!

VIII

Tot slot een enkel woord van loyale dank mijnerzijds, mijn leermeester Gerretson voor een organisatie van vrijgemaakte studenten te hebben mogen herdenken.

Maar ook een woord van verklaring!

Gij toch zijt geen lid geworden van het confessioneel-gereformeerd studentencorps

waarvan Gerretson meer dan vijf en twintig jaar het Erelidmaatschap droeg.

Droeve misverstanden, voor een deel buiten de studentenmaatschappij gelegen, hebben tot scheidingen bijgedragen, die naar mijn oordeel voor beide groepen een verzwakking hebben betekend.

Maar juist daarom waardeer ik het als openlijke erkenning van geestverwantschap, dat juist de Vrijgemaakte Studenten Vereniging den Hervormden geestverwant en medestrijder herdacht heeft, en dat gij voor deze verwantschap niet slechts ná maar ook tijdens zijn leven zijt uitgekomen. Als zo vaak corrigeert ook hier de studentenmaatschappij wat door het leven wel eens verbogen en veronachtzaamd is.

Want, en dit wilde ik hier vooral zeggen, de studenten die in de vrijgemaakte studentenverenigingen hun plaats hebben gevonden, én diegenen die in de S.S.R. hun thuis bezitten, hebben in de grond der zaak dezelfde boodschap, dezelfde waarschuwingen nodig.

En juist nu de laatste jaren in uw geleerden weer in zo sterke mate doorvoeld wordt, dat met de organisatorische scheiding de geestverwantschap met diverse personen nog niet is verloren gegaan, is het déze overtuiging, die zo volkomen in de geest van Gerretson is, die ik hier wil onderstrepen.

De huidige S.S.R. en de huidige V.G.S. zijn beide voortgekomen uit een geestelijk proces dat omstreeks vijftientwintig jaar geleden in ontwikkeling kwam.

Ik meen daarom niet beter te doen dan ook aan U nog eens voor te leggen wat Gerretson in de Aula van de Utrechtse Universiteit heeft gesproken in 1931, bij het vijftientwintigjarig jubileum van de Utrechtse S.S.R.-Afdeling, een boodschap die voor de S.S.R. vandaag wel héél actueel is, maar die in de grond van de zaak éven actueel is voor de kring van de V.G.S., omdat wie vergelijkingen kan maken, wéét dat beide verenigingen veelal in andere vorm aan dezelfde kwalen lijden, juist omdat ze precies dezelfde idealen najagen.

Laat mij daarom mogen eindigen met U uit te nodigen naar Professor Gerretson zelf te luisteren, naar wat hij op Vrijdag 6 November 1931 aan het slot van zijn lustrumrede te Utrecht tot de gereformeerde studenten als studenten heeft gesproken, welke waarschuwing hij daarin uitsprak, welk appél hij deed. Gerretson sprak toen:

„Toen, vijftientwintig jaren geleden, uwe Societas werd opgericht, was uwe daad, ik bracht het reeds in herinnering, niet populair. Thans is dat alles anders. Ook voor u, zooals het ons allen gaat — helaas! zou ik zeggen, — is het oogenblik gekomen, waarop gij gearriveerd zijt.

Gij zijt reçu bij alle autoriteiten, academische en burgerlijke — wier functie het is, te zijn als anderen, en in geenerlei opzicht ergernis te geven. En inderdaad, gij geeft niemand ergernis meer, gij hebt opgehouden een steen des aanstoots te zijn. Dat is verheugend, maar wellicht toch ook bedenkelijk. Want het is, misschien, eene aanwijzing, dat gij, als personen en als kring, niet meer zoo eigen zijt, als uw naam zou doen vermoeden. Dat gij reeds zoo congruent met de overige studentenmaatschappij — met het overige volk zijt geworden, dat het recht uwer afzondering een vraag kan worden; dat de beginselen wel eens dreigen pro memorie te worden gevoerd; en dat het Calvinistisch volksdeel, door den loop der omstandigheden, allengs en onbewust één der steunpilaren dreigt te worden voor een staat en een maatschappij, die op hun beurt langzamerhand evolueeren tot de volledigste antithese van het ideaal der Calvinistische independentie, die denkbaar is. Ik wil niet te sterk appuyeren; maar ik wil toch pogen het gevaar aan te duiden.

Nooit mag, vooral in uw kring worden vergeten, dat er in elk succes een vloek ligt; dat genade bij de menschen meestal een ernstig vermoeden wekt, dat men op den verkeerden weg is; dat het Calvinisme, krachtens zijn aard, een steen des aanstoots is, en moet zijn.

Of wilt gij, dat ik het concreeter uitdruk: gij moet nooit vergeten, dat het Calvinisme een oneindig dieper en vruchtbaarder invloed op het Nederlandsche volkskarakter heeft uitgeoefend, toen nu juist honderd jaren geleden, in 1831, de Heeren van het Corps de oefeningen van uwe voorvaderen hier ter stede met steenen door de ruiten op de grofste wijze verstoorden; toen Bilderdijk door de autoriteiten den begeerden Leidschen leerstoel onthouden werd; toen Groen van Prinsterer werd geweerd bij de onthulling van het standbeeld des Zwijgers, dan nu het, in Colijn, mede mag aanzitten aan den kletstafel in de societeit der volken.

Maar hoe het zij, ik hoop in U het bewustzijn te hebben versterkt, dat de tijd, waarin het Calvinisme, — mits waarachtig beleefd en in zijne tegenstelling tot de wereld zuiver gehandhaafd, — het Nederlandsche volkskarakter beïnvloeden kan en in het Nederlandsch volksleven leiding geven kan, nog waarlijk niet voorbij is; dat het nog steeds der peine waard is, de steile en zoo vaak, door de buitenwereld onbegrepen levenshouding en levenspraktijk, die gij uit het ouderlijk huis hebt medegebracht, met liefde en ingenomenheid te conserveren, en, door uwe studententijd heen, mede te dragen en voort te planten in de gezinnen, die gij zult stichten onder ons Nederlandsche volk.

Der peine waard voor dat Volk, maar cok voor u zelf.

Het grootste, wat het Calvinisme heeft gewrocht in het hart der volken, die het hebben gerecipiëerd, is geweest de bevrijding, de verheffing, de verheerlijking van de menschelijke persoonlijkheid, ook in de geringste der volksgeenoten, door die persoonlijkheid o n m i d d e l l i j k afhankelijk te proclameeren van God en Zijn gebod.

Daarom heeft het Calvinisme vorm en inhoud gegeven aan de reeds in het volkskarakter liggende, doch ongebreidelde vrijheidszucht, en een grondslag gelegd voor de geestelijke en stoffelijke independenten van ons volksleven, die onverwoestbaar zal blijven, zoolang het bewustzijn van die afhankelijkheid levend blijft. In die bewuste persoonlijkheid ligt een groote bron van geluk. Want, zooals Göthe het uitdrukt:

Jedes leben sei zu führen
Wenn man nicht sich selbst vermisst.
Alles könne man verlieren,
Wenn man bleibe, was man ist.

Maar nu is er, zooals gij weet, in elke persoonlijkheid een aangeboren en een verworven deel. Wat wij zijn, zijn wij deels door ons zelve, deels echter door geboorte en opvoeding.

Maar nu weten wij allen wel, dat er in onze overstelpend drukke samenleving, behalve door een heel enkele, uitstekende onder ons, voor veel werk aan ons zelf, voor veel meditatie en studie, voor veel door eigen inspanning verdiepen van ons geestelijk leven, maar bitter weinig tijd overblijft. Wij zijn allen maar heel kleine mannetjes en wijfjens, die al onze aandacht noodig hebben, om via een onmogelijk aantal onmogelijke examens, langs een fatsoenlijk baantje fatsoenlijk aan ons eindje te geraken. Meer dan ooit zijn wij aangewezen op het teeren op hetgeen ons is overgeleverd. Beklagenswaard daarom zij, die behooren tot het geestelijk proletariaat; gelukkig zij, die kunnen genieten van het eenig onverwoestbaar privilege — het eenige, dat zelfs een meer dan volmaakte democratie nooit zal kunnen afschaffen, het privilege der geboorte, van te behooren tot het geslacht der heeren, der h e r i (in 't Latijn), d.w.z. tot hen die

e r f g e n a a m zijn en daardoor t r u s t e e van eene geestelijke traditie.

Dat voorrecht, waarde feestgenooten, is u te beurt gevallen; gij zijt medegerechtigd tot een der grootste tradities in ons volksleven; gij schaaft u, krachtens afkomst en opvoeding achter de belijdenis van beginselen die, in het v e r l e d e n de oorsprong zijn geweest van onze volksvrijheden en ons volksbestaan, en die in de t o e k o m s t daarvan een waarborg zullen blijven.

Aanvaardt en beheert dan de geestelijke nalatenschap, die u is overgeleverd, zonder te veel redelijk betuttelen; met inbegrip ook van het singuliere, d.w.z. in de oogen van het geestelijk proletariaat onzer dagen allicht ridicule, dat aan het neenzeggen tegen velerlei, aan de steilheid, aan de autoriteit der Calvinistische levenshouding inhaerent is. Want krachtens Uw recht van geboorte, hebt gij reeds deel aan eene persoonlijkheid, z i j t g i j reeds eene persoonlijkheid, die gij slechts hebt te verdiepen en te beleven, om een bron te worden van geluk en van kracht, voor u zelf en voor den kring waarin — naar een van Kuypers diepzinnigste woorden, — Gij door uw persoon, door uw talent zult heerschappij voeren, niet krachtens staatsinvestituur, maar uit de souveriniteit van het leven.

Waarlijk, singulier als gij, in uwe afzondering, zijt, gij moogt onder het Neder-

UIT DE INHOUD:

<i>In memoriam Prof. Dr. F. C. Gerritson</i>	
<i>De strijd tegen de zonde</i>	H. J. J.
<i>Eigenwilligheid</i>	C. S.
<i>Persschouw</i>	C. V.
<i>Kritische krabbels</i>	Frater
<i>Kerknieuws</i>	

landsche volk wandelen, als „dragende een kroon”.

Houdt dan wat gij hebt, opdat niemand u die kroon roovel!”

Ik heb gezegd.

Rede op Woensdagavond 26 November 1958 uitgesproken voor de vergadering van de Vrijgemaakte Gereformeerde Studentenvereniging te Rotterdam, door G. Puchinger, ter herdenking van Prof. Dr. Frederik Carel Gerretson, geboren te Rotterdam.

De strijd tegen de zonde

De strijd tegen de zonde

„Heeft niet de mens een strijd op aarde?” Dit woord uit Job 7 : 1 geldt stellig ook wel van de strijd tegen de zonde. Die strijd begint al vroeg en hij duurt tot onze laatste snik. Maar als we hem op de rechte wijze voeren, dan mogen we met Paulus zeggen, als het einde in het zicht is: „Ik heb de goede strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de HERE, de rechtvaardige rechter, in die dag geven zal en niet alleen mij, maar ook allen die zijn verschijning liefgehad hebben”. II Tim. 4 : 7 v.

Jonge mensen vooral vinden die strijd soms zo zwaar en de nederlagen zo veelvuldig, dat zij aan de overwinning wanhopen. Ik herinner mij menig gesprek met catechisanten, die ongeveer het volgende zeiden: „Ik heb eerlijk tegen deze of die zonde gestreden. Ik heb ook ernstig gebeden om er van verlost te worden. Maar ik val telkens weer in hetzelfde kwaad. Het is hopeloos. Soms denk ik er maar mee op te houden. Het helpt alles niets. Ik zal wel gedoemd zijn om in dit kwaad onder te gaan”.

Als er onder de lezers van dit artikel jongere of oude mensen zijn, die wel ongeveer zover zijn, dat ze de strijd willen staken, dan wil ik hun vragen: „Zou de HERE dat goed vinden”? Daarop zal toch wel niemand een bevestigend antwoord durven geven. God heeft toch geen lust in de dood van de zondaar, maar Hij heeft er lust in dat de zondaar zich bekeert en leeft. Tegen zulke broeders of zusters heb ik altijd gezegd: „Dat zou de duivel wel willen, dat jij de strijd opgaf. Aan mensen die wanhopen aan de overwinning heeft hij een gemakkelijke prooi. Maar er is droefheid in de hemel over een zondaar, die in de zonde blijft leven en wanhoopt aan de overwinning van Jezus Christus”.

Want dáár zit hem de kneep. Geloven we dat Christus de werken des duivels heeft gebroken en de wereld heeft overwonnen en alle verzoeking heeft weerstaan, dan geloven we ook, dat Hij ons tot meer dan overwinnaars zal maken. Geloven we dat echter niet, dan zijn we reddeloos verloren. Dan helpen onze goede voornemens niets. De weg naar de hel is daarmee geplaveid. Dan kunnen wij tegenspartelen zoveel wij willen, maar het einde is de nederlaag. Met recht zegt de oude Heideberger: „Dewijl wij van onszelf alzo zwak zijn, dat wij niet een ogenblik zouden kunnen bestaan; en daartoe onze doodvijanden, de duivel, de wereld en ons eigen vlees

niet ophouden ons aan te vechten; zo wil ons toch staande houden en sterken door de kracht uws Heiligen Geestes, opdat wij in deze geestelijke strijd niet onderliggen, maar altijd sterke wederstand doen, totdat wij eindelijk ten enenmale de overhand behouden”.

Het is een wonderlijke strijd die we te voeren hebben. Bij een gewone oorlog weet men nooit helemaal zeker of de overwinning behaald zal worden. En zo staat het ook met alle wedstrijden. Een schaakspel is niet gewonnen of verloren eer de stukken van het bord zijn. Men weet nooit wat er nog gebeuren kan. Maar in de strijd tegen de zonde mogen en moeten wij er van uitgaan, dat de overwinning reeds behaald is. Dat hebben wij niet gedaan, maar dat heeft onze Here Jezus Christus al gedaan. Hij heeft aan de heerschappij, aan de overmacht van de duivel een einde gemaakt. Hij heeft de wereld al overwonnen. Hij heeft getriomfeerd ook over de macht van het vlees. Als we zien op eigen verdorvenheid en zwakheid, moet elk wel met Paulus zeggen: „Ik ellendig, door de zonde geplaagde mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?” Maar ziende op Jezus Christus, de Overwinnaar, mag ieder die gelooft daaraan toevoegen: „Gode zij dank, (ik ben verlost en zal verlost worden) door Jezus Christus onze Here”.

De basis van waaruit we mogen opereren in de strijd tegen alle ongerechtigheid is de overwinning, die de Here Jezus behaald heeft. Leest maar eens Rom. 6. Daar wordt eerst gevraagd of we maar in de zonde zullen blijven. Waarop met een hartgrondig „neen” wordt geantwoord. Hoe zullen wij nog in de zonde leven waar wij met en in Christus voor de zonde gestorven zijn? Hij is eenmaal voor de zonde gestorven. Hij is overgegeven om onze zonden en opgewekt tot onze rechtvaardiging. Wat van Hem geldt, geldt ook voor allen, die in Hem geloven. Hij is gekruisigd en toen is onze oude mens met Hem gekruisigd. Hij is opgestaan, zo zijn wij met Hem opgestaan tot een nieuw leven. Hij is de dood in gegaan voor onze zonden, zo zijn wij dan rechtens van de zonde af. Het mag en moet voor ons vaststaan, dat wij dood zijn voor de zonde, maar levend voor God in Christus Jezus.

* * *

Dat we mogen uitgaan van de overwinning, die door Jezus Christus is behaald, wil niet zeggen, dat wij niet meer te strijden hebben. De hooftslag is geslagen, maar de laatste

resten van de vijand moeten nog worden opgeruimd. De nagevechten moeten nog worden geleverd. Dat blijkt duidelijk uit heel de Schrift, in het bijzonder ook uit Rom. 6. Daar worden we vermaand om de zonde niet te laten heersen in ons lichaam. We moeten onze leden niet stellen tot wapenen van de ongerechtigheid, maar in dienst van God en in dienst van de gerechtigheid. Daarbij mogen we er zeker van zijn, dat de zonde uiteindelijk niet over ons zal heersen. Want wij staan niet onder de wet, maar onder de genade. En Gods genade is almachtig. Sterker dan de duivel en machtiger dan de wereld en krachtiger dan ons eigen vlees.

We moeten in de strijd tegen de zonde maar beginnen met ons eigen vlees. Dat is niet ons lichaam, maar heel onze zondige aard. Vaak heeft men gedacht dat het kwaad der zonde in ons lichaam zat en in de lichamelijke begeerten, vooral in de sexuele lust. Nu is het waar, dat de sexuele begeerte een ontzettende macht is. Zij behoort óók tot het vlees, waartegen wij te strijden hebben. Maar tot ons vlees behoort evengoed de hoogmoed en de eierzucht en alle genotzucht. Volgens Gal. 5 behoren tot de werken van het vlees niet alleen hoererij, onreinheid en losbandigheid, maar ook twist en afgunst en zelfzucht en partijchap en nijd en dergelijke.

Ons eigen vlees is de vijand „binnen de poort”. En daarom de gevaarlijkste. Een leger buiten de vesting is niet zo gevaarlijk als één verrader binnen de vesting. De duivel en de wereld zullen voor ons niet gevaarlijk zijn als wij eigen vlees de baas worden. Dan hebben alle vijandige machten buiten ons geen kans. Ik heb wel mensen gekend, die druk in de weer waren tegen allerlei kwaad in de wereld. Ze streden op vergaderingen vurig tegen allerlei boosheden, die ze zagen in staat en maatschappij. Daar waren het helden, met het woord. Maar ik heb ook gemerkt, dat ze soms de vijand in eigen huis stil z'n gang lieten gaan. Tegen eigen hoogmoed en ijdelheid en lastigheid streden ze niet. Dan moest ik wel eens denken aan de tekst: „De lankmoedige is beter dan de sterke; en die heerst over zijn geest (is beter) dan die een stad inneemt”. Spr. 16 : 32.

We moeten daarbij **oppassen voor het begin**. Een vonkje is gemakkelijk uit te trappen. Maar wie zal een laaiende brand blussen? Een dijk waardoor een klein waterstraaltje siepelt is nog wel te houden. Maar wie zal een gat dichten waardoor een kolken de zee naar binnen dringt? Jacobus heeft zo echt de ontwikkeling der zonde getekend. Hij schrijft: „Een ieder wordt verzocht als hij door z'n eigen begeerlijkheid afgetrokken en verlost wordt; daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart zonde en de zonde voleindigd zijnde baart de dood”. Jac. 1 : 14v. Eerst komt een lust of gedachte in ons op. Die wil gekoesterd worden. Als we niet op onze hoede zijn gaat onze fantasie aan het werk. We stellen ons voor hoe begeerlijk de vervulling wel is. En dan is er haast geen houden meer aan. Daarom zullen we de minste lust of begeerte tegen enig gebod Gods tegengaan. We zullen een smerig boek niet uit zondige nieuwsgierigheid doorlezen. We moeten het direkt maar dicht slaan. „Zal iemand vuur in zijn boezem halen, zonder dat zijn klederen in brand geraken?” Spr. 6 : 27. Men kan nu eenmaal geen gloeiende kool in de plooiën van z'n gewaad stoppen, zonder brand te veroorzaken.

We moeten in de strijd tegen de zonde maar **grondig te werk gaan**. Dat wil de Here Jezus ons leren in de bekende woorden: „Indien dan uw rechteroog u tot zonde zou verleiden, ruk het uit en werp het van u, want het is beter voor u, dat één uwer leden verloren ga en niet uw gehele lichaam in de hel geworpen worde. En indien uw rechterhand u tot zonde zou verleiden, houw haar af en werp haar van u; want het is beter voor u, dat één uwer leden verloren ga en niet uw gehele lichaam ter helle vare”. Matth. 5 : 29v. Het oog kan een invalspoort worden voor hoererij en echtbreuk. En de hand kan een instrument worden voor moord en doodslag. Zodra we merken, dat de blik der ogen gevaarlijk is zullen we het oog afwenden. Hoeveel kwaad wordt er bewerkt door onzedelijke prenten? Hoeveel ellende komt er van een schunnige film? En hoeveel zonden zijn er voortgekomen uit zondige nieuwsgierigheid. die niet direkt beteugeld werd?

Verder moeten we strijden tegen de wereld. En dan moeten we bij „wereld” niet slechts denken aan de bioscoop, de kroeg, de dansgelegenheid en dergelijke. Stellig is daar de wereld en zullen we ons daarvan onthouden. Maar overigens komt die wereld in allerlei gelegenheden op ons aan. Daarmee komen we in aanraking in ons beroep, dat z'n bepaalde verleidingen en zonden met zich mee brengt. Ik denk bijv. aan de opdrachten, die Johannes de Doper aan verschillende mensen gaf. We lezen daarvan in Lukas 3. Uit de scharen kwamen er bij hem met de vraag: „Wat moeten wij dan doen?” Sommigen kregen ten antwoord: „Wie een dubbel stel kleren heeft, dele mede aan wie er geen heeft, en wie spijzen heeft doe evenzo”. Dat zal wel tot rijke mensen gezegd zijn. Zij moeten niet gierig zijn en niet zeggen tot hun naaste: „Ga heen en word warm en word verzadigd”. Zij moeten de ellende bestrijden door weldoen.

Dan komen er ook tollenaars met de vraag: „Meester, wat moeten wij doen?” Zij krijgen te horen: „Vordert niet meer dan u voorgeschreven is”. Zij moeten met die zondige, wereldse gewoonte breken en geen misbruik maken van hun positie. Ook soldaten komen vragen: „Wat moeten wij doen?” En tot hen zegt hij: „Plundert niemand uit en perst niets af en weest tevreden met uw soldij”. Ieder moet met de zonde breken waarmee hij in zijn beroep in aanraking komt. En zo moeten wij nog doen. In ons gewone werk, in ons dagelijks bedrijf niet meedoen met allerlei ongerechtigheid. Omdat de HERE dat niet wil. En daarbij zullen we eerder de vijandschap van allerlei mensen op ons laden, eer wij iets tegen de wil van God doen. We mogen niet uit de wereld weglopen, maar in die wereld ons onbesmet bewaren van de boosheid en den boze.

Want tenslotte staat achter ongerechtigheid van ons eigen hart en van de wereld de boze, de overste dezer wereld, de duivel met zijn trawanten. Daarom schrijft Paulus in Efeze 6: „Doet de wapenrusting Gods aan, om te kunnen standhouden tegen de verleidingen des duivels; want wij hebben niet te worstelen tegen bloed en vlees, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de wereldbeheersers dezer duisternis, tegen de boze geesten in het luchtruim”. De macht van de duivel is groot. Laten we ons maar niet verbeelden, dat wij in eigen kracht tegen hem op kunnen. We kunnen alleen tegen hem op als we het harnas van het geloof aantrekken. Dan zijn we vol van de rijkste en heerlijkste

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

beloften van de hulp des HEREN, die ons niet zal begeven of verlaten. Ook spreekt de Schrift van het borstwapen der liefde. Als we God liefhebben en Hem in liefde dienen en om Zijnentwil ons geven in dienst van elkander dan krijgt de duivel geen kans met zijn vurige pijlen ons te raken. En ook is er sprake van de helm der verlossing, waarop we hopen. Als we hopen uitzien naar de heerlijke toekomst, die er overblijft voor het volk van God, dan zullen we in dat vooruitzicht jagen naar de heiligmaking, zonder welke niemand de Here zien zal. Dan kunnen we de grootsheid des levens en de begeerlijkheid van het vlees en de begeerlijkheid der ogen missen, omdat we een schone erfenis hebben, eeuwig in de hemelen, die duizend maal meer waard is dan al wat deze wereld heeft te bieden. Het blijde vooruitzicht op de definitieve overwinning doet ons zeggen: „Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door onze Here Jezus Christus”.

H. J. JAGER

Eigenwilligheid

Eigenwilligheid in de kerk is, dat men anders spreekt en doet dan de HEERE het gezegd heeft in Zijn Woord.

De HEERE heeft gezegd, dat wij alleen maar geloven moeten in Jezus Christus en luisteren naar Zijn Woord.

Mozes gaf in de Naam Gods die kostelijke regel voor de kerk weer in deze woorden: „Nu dan, Israël, wat vraagt de HEERE, uw God, van u dan den HEERE, uw God, te vrezen door in al Zijn wegen te wandelen; Hem lief te hebben; den HEERE, uw God, te dienen met uw ganse hart en met uw ganse ziel; de geboden en de inzettingen des HEEREN, die ik u heden opleg, te onderhouden, opdat het u welga”, Deut. 10 : 12, 13.

En tot het eigenwillige Juda sprak Micha, de profeet, in de Naam des HEEREN: „Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is en wat de HEERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en ootmoedig te wandelen met uw God”, Micha 6 : 8.

Had de kerk zich maar aan deze regel gehouden!

Maar de kerk deed 't zo vaak anders.

Bij de Sinaï moest Aäron een gouden kalf maken.

Wat was de kerk er wijs mee! „Zij zeiden: dit is uw god, Israël, die u uit het land Egypte heeft gevoerd”, Ex. 32 : 4.

Aäron was er zelfs van onder de indruk en riep: „Morgen is het een feest voor den HEERE!” Ex. 32 : 5.

Hoe blonken de gouden kalveren van

Jerobeam!

„Dit zijn uw goden, o Israël, die u uit het land Egypte hebben geleid”, 1 Kon. 12 : 28.

En Jerobeam stond zelf vooraan bij het altaar als „vader des vaderlands”.

Maar... 't was alles anders dan de HEERE het gezegd had, het ging buiten het Woord om.

En, om 't anders te doen, is er helemaal geen beeld nodig in de kerk.

De wetgeleerden, in de tijd toen Jezus op aarde was, waren wars van beelden, maar zij hadden zelf een „theologie” opgebouwd en door die „eigen theologie” was het Woord van God schier bedolven.

Later, in de Christelijke kerk, heeft de mystiek duizenden verleid, door te wijzen en acht te geven op het „inwendige woord”. In het binnenste moest „het” gebeuren, de „ziele-ervaringen” waren 't voornaamste.

De scholastiek zei, dat „de waarheden” van de Bijbel eerst door het brein moesten gaan van de wetenschappelijke denker.

Thomas van Aquino heeft hele denk-bouwsels opgezet en „bewijzen” geleverd.

Maar bij beiden, mystiek en scholastiek, was Gods Woord bijna niet terug te vinden: 't was eigenwilligheid.

Bovendien: eigenwilligheid lijkt veel gewichtiger en dieper. De mystiek is een zware godsdienst! Daar doet men aan zielsontleding. Daar wordt „de zondaar” bekeken en „ontkleed”.

Maar Gods beloften prediken en Gods geboden, dat is maar oppervlakkig, vindt men dan.

De scholastiek is niet zo gemakkelijk te verstaan! De „theologie” is vaak ingewikkeld. Enkele „uitblinkers” kunnen er bij komen, maar een gewoon mens niet. 't Gaat diep.

De preek wordt dan een theologische verhandeling, als een toren opgebouwd, maar wat God zegt in de tekst, is nauwelijks terug te vinden.

Toen ik eens, na mijn schorsing, een van mijn „rechters” vroeg, hoe hij toch kon beweren, dat de kleine kinderen der gemeente het heil reeds **ontvangen** hebben voor hun doop, antwoordde hij dat zulks toch „de waarheid” was.

Hij kende „de waarheid” wel van de „theologie”, van het prae-advies, maar hij kende Gods Woord en de Catechismus niet!

Toen ik hem liet lezen antwoord 74 van de Catechismus, „dat de kleine kinderen door Christus' bloed de verlossing van de zonden en de Heilige Geest... **toegezegd** wordt”, zei hij: „werkelijk, het stáát er!” Wat hij weten moest, wist hij niet. En maar schorsen! Nog wel: in de Naam des **HEEREN**.

Laten wij maar luisteren naar Gods Woord. En het evangelie geloven.

C. STAM.

PERSSCHOUW

Van een collecte met een rijmpje — en nog een rijmpje

In de Kamper Kerkbode stond verleden week het volgende te lezen:

Collecten en Giften.

Zondag 9 November 1958.

Diaconie f 2601.81
w.o. f 8.50, met gedicht:

INTERNE WINTERCOLLECTE

Dit is de opbrengst van de kuren,
Die twee studenten, frank en vrij,
Vaak hadden in de ochtenduren

Voor elk half uur, dat zij versliepen,
Betaalden zij een cent of tien.
En hoeveel uren dan verlieden
Kunt U aan het bedrag wel zien.

Prompt daarop werd door een lid van Kampens kerk op dit schone lied aldus gereageerd:

De wintercollecte van Kampens kerk,
Die zette zowaar ook studenten aan 't werk!
Maar dat werken bestond uit dutten en gapen
En 's morgens een half uur lang zich
verslapen.

't Was aardig verzonnen — o, daar niet van!
Maar ja — nu komt het maar op an,
Of ze zo slapen in eigen tijd —
Of raakte de studie dat halve uur kwijt?

Werd dat overdag ook weer ingehaald?
Dan dient daarop heus niet bitter gesmaald!
Dan is het zelfs éinig en origineel.
Maar, heren studenten, verdien niet te veel!

Ons rest nog de vraag: Wie moest het bezuren
Op 't ochtendcollege — die „offerhalfuren”?
En spraken de ledige plaatsen geen tale?
Heel zacht, ik verstond het, zeiden ze. . . .

Vale!

Waarom Geerten Gossaert niet meer dichtte

In „De Waagschaal” citeerde Dr J. J. Buskes in zijn rubriek „Terzijde” enkele bekende uitspraken van Prof. Gerretson. Wie toen meeleeftde herinnert zich die nog goed. Wij, jongeren in die tijd, „beleefden” Gossaerts „Experimenten”. Ze grepen ons meer dan alle andere moderne poëzie. En we hebben toen ook gespeld wat Gerretson over het dichten schreef.

Dr Buskes schreef o.a.:

Professor Gerretson heeft met zijn uitspraken tegen de draad en de tijd in nog al wat vrienden en vijanden geïrriteerd. Geerten Gossaert is het niet anders vergaan. Wat is Nederland verontwaardigd geweest, toen het gesprek tussen 's Gravesande en Gossaert in 1924 in „Den Gulden Winckel”, dat aardige maandbladje on-

der redactie van Gerard van Eckeren en Jan Greshoff, gepubliceerd werd.

Gossaert deed toen een aantal uitspraken, die, zelfs bij de kunstenaars, maar weinig waardering vonden.

Hier hebt u er enkele:

„Elke gezonde maatschappij stoot de kunstenaar uit, elke gezonde kunstenaar staat vijandig tegenover de maatschappij. De oude Indiërs zagen het goed, zij sloten de kunstenaar buiten de kasten. Evenals de hoeren behoorden de dichters tot de paria's. Outcast is naar mijn overtuiging onze natuurlijke rang. Slechts wanneer de dichter die rang welbewust handhaaft, behoudt hij zijn geestelijke vrijheid, de edele onwereldsheid, die hij met bedelaars, aapjeskoetsiers, hannekemaaiers en dergelijke uitverkoren kinderen Gods gemeen heeft. Wanneer hij een geacht en gevierd letterkundige wil worden, brengt hij het hoogstens tot clown en nar ener zieke, karakterloze samenleving en hij eindigt als geëerde jubilaris met staatsbedeling en een Nederlandse Leeuw”.

„Dichters zijn, maatschappelijk gesproken, undesirables. Slechts in de salons ener ondergaande gedeseoveerde maatschappij is er plaats voor de dichter-lion als mijnheer de letterkundige. Daarom ben ik ook een tegenstander van de tendenz om de literatuur op de scholen te brengen. Laten onze jonge meisjes maar leren zoenen, koken en paardrijden. Al die aesthetische nonsens schaadt maar”.

„Hebt gij ooit een geridderde nachtegaal gezien?”

In dat gesprek werd door 's Gravesande de vraag gesteld, welke in die dagen door zo velen gesteld werd, waarom Geerten Gossaert met dichten was opegehouden.

„Zou de eenvoudigste verklaring in dit geval weer niet de beste zijn?”

Gossaert schonk 's Gravesande met bijzondere aandacht wat bij. Ze zaten in een Haags restaurantje. Edoch, het edele vocht reikte niet toe om het glas tot aan de rand te vullen. Een laatste gulp. . . . en het was gedaan.

„Wat heeft ze nu?”, vroeg Gossaert, de fles bezorgd toesprekende.

„Ze is op”, zei 's Gravesande geamuseerd.

„Recht geantwoord”, hernam Gossaert,

„ze is op en haar ontijdig einde wordt levendig betreurd. Maar hoe komt ze zo spoedig, zo onverwacht spoedig op?” Gossaert bestaste de fles gelijk een zachtzinnige pleegzuster. „Aha, ziehier het raadsel ontraadseld, ze heeft een ziel, ze heeft te veel ziel, veel te veel ziel voor zo'n kleine goede fles. Dat heeft ons verrast. En zie daar alweer een punt van overeenkomst tussen een goed dichter en een goede fles: ze hebben beide te veel ziel, en dan zijn ze, wanneer ze niet van het allergrootste kaliber zijn, ineens, onverwacht op”.

„Triest, nietwaar, old girl”, zei Gossaert vertrouwelijk tot de fles, haar hals zachtjes liefkozend, als om haar te kalmeren.

„En als we op zijn”, ging hij onverstoort door, „dan worden we bijgezet in de grote vunzige kelder der litteraartuurgeschiedenis, waarvan mijn vereerde vriend Verwey zo juist de nationale opperbuttlertje is geworden. Ah, c'est un dur metier”.

's Gravesande vond de verklaring van het op zijn te simpel.

„Ik schrijf niet meer, omdat ik niet meer moet schrijven. En ik ben opegehouden te schrijven, omdat ik niet meer wilde schrijven. Dat hangt samen. Men heeft soms zeer rijke en krachtige oliebronnen, die onder zo'n zware druk spuiten, dat ze zichzelf verzanden. Dat is, geloof ik, een weinig mijn geval. De eruptie is zeer plotseling en zeer kort geweest en de spanning zo groot, dat de bron zichzelf verstopt heeft. Niet de poëzie was opgedroogd, maar de mogelijkheid tot uiting. . . . Zodra ik zelf meende te bemerken dat de druk ook maar enigszins afnam heb ik de bron afgesloten. Waarom zou men zich zelf overleven?”

's Gravesande opperde de veronderstelling, dat de bron wel weer eens zou gaan spuiten.

„Dat hoop ik niet”, zei Gossaert langzaam, „ik heb nooit begrepen, hoe iemand het prettig vond om dichter te zijn. Tenminste niet, wanneer hij werkelijk begrijpt, welk een ravage het betekent naar lichaam en ziel. Naar mijn inzicht is het

KRITISCHE KRABBELS

Weg-organiseren

Toen de hoogleraar Mr D. P. D. Fabius de zeventig was gepasseerd bleef hij aan de Vrije Universiteit zijn ambt vervullen. Dat kon toen nog aan de V.U., die immers een vrije Universiteit was. Binnen haar muren golden toen nog niet de bepalingen dat een hoogleraar bij het voleindigen van het zeventigste levensjaar emeritus werd. Mr Fabius werd in diezelfde tijd lid van de Raad van State. En toen maakten de directeurs van de Vereniging voor Hoger Onderwijs op Gereformeerde Grondslag de bepaling dat het lidmaatschap van de Raad van State onverenigbaar was met het actieve hoogleraarschap aan de V.U. Fabius begreep de „wenk” en „nam” ontslag als hoogleraar.

Hij ging dus „vrijwillig” heen.

Maar Vonkenberg schreef in het Gereformeerd Jongelingsblad (let wel: in het Jongelingsblad!) dat men zich aan de V.U. van Fabius had ontdaan.

En toen de emeritus-hoogleraar op 24 oktober 1930 als erelid van het corps der studenten Nil Desperandum Deo Duce aan het diner bij het tiende corpslustrum een tafelrede hield, vertelde hij hoe hij zijn hoogleraarsambt had opgevat en bediend „totdat de directeurs van de Vereniging voor Hoger Onderwijs op Gereformeerde Grondslag het bekleden van dit ambt onverenigbaar verklaarden met het lidmaatschap van de Raad van State, en aldus, mijne Heren, mij gedwongen hebben om heen te gaan”.

Fabius was weg-georganiseerd.

Pardon, hij was „vrijwillig” heengegaan.

FRATER.

echte dichterschap iets zo heiligs, dat niemand, wanneer zijn lichaam en geest worden uitgekozen om het te dragen, zich daaraan mag onttrekken. Dat zou ellendig laf zijn. Maar wie het dichterschap begeert, wie het tracht te behouden, wanneer het hem afgenomen wordt is of een utter cad of een damned fool”.

Er zullen velen zijn die in deze dagen nog weer eens naar de „Experimenten” grijpen.

En ze zullen ook weer peinen over het wondere dichterschap. Speciaal dat van Geerten Gossaert. En ze zullen ook weer met de geciteerde woorden bezig zijn. En er evenals voor dertig jaar niet mee klaar komen.

Openheid

In het kerkblad van Drenthe en Overijssel schreef Ds Bremmer, theol. drs het volgende artikel:

Eén van de dingen, die wij vandaag in ons kerkelijk leven nodig hebben, is openheid. Daarmee bedoel ik onder meer de bereidheid naar alle kanten te spreken en te luisteren. Voor zo'n openheid is natuurlijk nodig, dat je een eigen mening hebt op bepaalde concrete punten van het kerkelijk leven. Mensen, die geen eigen mening hebben, maar drijven op die van een ander of van de massa, kunnen heel moeilijk naar anderen luisteren. Zij vliegen bij de minste of geringste tegenspraak of afwijking van de „massa-mening” op en zeggen dan „verontrust” te zijn. Maar wie werkelijk een eigen mening heeft, zal altijd bereid zijn naar anderen te luisteren en ook naar alle kanten daarover te spreken. Zo alleen ontstaat in het kerkelijk leven de openheid, die de dood is voor alle partijschap en voor de „massa-mening”, die niet naar kritiek of correctie luisteren wil.

Wie voor openheid pleit, heeft respect voor de mening van een ander. Die denkt er niet over een ander mond-dood te maken, maar gunt de ander zijn mening. Hij beseft, dat wij in de gemeenschap der heiligen elkander nodig hebben om te komen tot het samen bij het licht der Schrift vormen van die communis opinio in bepaalde vraagstukken, die het kerkelijk leven verder brengt en verstevigt. Hij zal ook nimmer voor zijn eigen mening het monopolie opeisen noch voor zijn eigen blad. Hij beseft, dat wat anderen in bladen schrijven ook de voortdurende toetsing

aan de Schrift nodig heeft, evenals wat hij zelf schrijft. En zo zal hij worstelen in de gemeenschap der heiligen om het goede voor Sion te zoeken, zonder daarbij een ander onder voet te willen lopen.

Wat dat betreft is het uiterst leerzaam om te zien, hoe in andere moeilijke tijden in de kerk voor een dergelijke openheid is geworsteld. Ik denk hier met name aan de nadagen van dr Abraham Kuyper. Toen Kuyper in 1905 als minister-president aftrad, was hij bijna acht en zestig jaar. Bijna tot aan zijn dood in 1920 behield hij echter nog de leiding van de Antirevolutionaire Partij. Maar het spreekt vanzelf, dat er langzamerhand een jongere generatie opkwam, die met de leiding van de oude generaal moeite kreeg. De schaduwzijden van Kuypers leiderschap traden landzaam maar zeker aan het licht. „De leeuw was ouder geworden en de welpen kozen eigen wegen”*), aldus dr P. Kasteel in zijn grote Kuyperbiografie. En toen bleek het, hoe moeilijk het was om open en rond de bezwaren tegen Kuypers leiderschap uit te spreken. Het werd onmiddellijk uitgelegd als ontrouw aan het antirevolutionaire beginsel en aan de strijd van de partij. Toch was het dat niet. Het was degenen, die kritiek oefenden, juist begonnen om die partij te saneren, vooral met het oog op de schaduwzijde van Kuypers leiderschap. In die moeilijke situatie hebben enkele mannen zich ingespannen duidelijk te maken, wat zij wilden met hun kritiek op Kuyper. Met name de bekende ds J. C. Sikkel en dr H. Bavinck vallen hier te noemen. Ieder van deze twee heeft op zijn eigen manier getracht het volk duidelijk te maken, op welke punten het met de „leiding” anders moest worden. Zij hebben daarvoor miskenning moeten verduren, maar achteraf is wel gebleken, dat zij op verschillende punten scherp en goed hebben gezien. Nu is iedere situatie en iedere tijd weer anders. Toch kunnen wij van hetgeen deze mannen in die nadagen van Kuyper schreven wel iets leren voor deze tijd. Ik wil trachten in een artikeltje daarvan iets door te geven, vooral met betrekking op de moeilijkheden, waarmee wij vandaag te kampen hebben.

Sikkel begon met deze voorzichtige kritiek reeds in het jaar 1908. Daarbij streed Sikkel vooral tegen de oppermacht van bepaalde bladen in eigen kring. Het is bekend, hoezeer b.v. „De Standaard”, Kuypers lijfgaan, de publieke mening in politiek opzicht in de gereformeerde kring beheerste. Sikkel waarschuwde ervoor aan het woord van bepaalde bladen een overwegend gezag toe te kennen. Hij schreef b.v.:

„De bladen mogen ook niet een soort van mystieke personen zijn, die heerschappij uitoefenen en waarvan één over de andere heerscht, zoodat het woord van dit of dat blad de zaak uitmaakt, alsof een engel uit de hemel gesproken had, en andere bladen zich bezondigen door daar tegen in te gaan. Dit is een gansch zeer grote zothed.”

Sikkel voegde daar een nog even waardevol woord aan toe:

„Laten ze bescheiden en vrijmoedig ieder hun eigen woord spreken naar hun recht en indien noodig, publiek van gedachten wisselen. Maar laten ze ook bij verschil van gevoelen met wederzijdsch respect elkaar in hun geheel laten; een wijs en verstandig broeder behoeft het volstrekt niet met mij eens te zijn, al spreek ik uit volle overtuiging.” („Hollandia”, 2 Mei 1908).

We achten deze woorden van waarde, ook voor deze tijd. Het bleek mij uit brieven, die ik naar aanleiding van mijn artikelen ontving, hoezeer ons kerkelijk leven op bepaalde punten verziekt is. Verschillende broeders schreven mij: indien u zus of zo schrijft, speelt u dit of dat blad in de kaart of werkt u een ander blad tegen. Alsof dat het criterium voor ons spreken en handelen in de kerk moet zijn! Het kan best zijn, dat ik het met het ene blad op dit punt eens ben en met het andere blad op een ander punt. Maar dat interesseert

mij niet. Redacties van bladen zijn en mogen in ieder geval geen fronten zijn, die ons kerkvolk gelijk gaan richten of verdelen. Wij vormen samen de ene, mondigemeente van onze Heere Jezus Christus en als er misstanden zijn, behoort daartegen gestreden te worden en moet daar tegen opgekomen worden, ongeacht of ik daarmee een of ander blad in de kaart speel of tegenwerk.

Ons kerkelijk leven is al bevroren genoeg in allerlei niet door de Schrift geëiste tegenstellingen en vermeende fronten. Het wordt hoog tijd, dat wij daardoor heen breken en daarvoor is vóór alles nodig, dat wij komen tot de boven door Sikkel zo schoon bepleite schriftuurlijke openheid. Hoe willen wij met de Christelijke Gereformeerden verenigen als dat betekent, dat wij onze vermeende fronten en frontjes en „leiderschappen” de verenigde kerken moeten binnen dragen? Dan zou ik daar als Christelijke Gereformeerde stichtelijk voor bedanken en zeggen: maakt u eerst eens schoon schip in eigen huis. Laten wij dat echter zelf doen vóór anderen ons er op attenderen!

Ik ben het met de strekking van dit artikel roerend eens.

Ik zou naar aanleiding er van nog twee opmerkingen willen maken.

Vooreerst deze: het is zo dringend nodig dat de kerkgeschiedenis wordt gekend. Wie de geschiedenis niet kent blijft altijd een kind moet Cicero eens gezegd hebben. Een kind in het verstand, helaas niet altijd een kind in de boosheid. Prof. Bavinck heeft er eens op gewezen, dat het merkwaardig is van hoe weinig gedachten de mensheid heeft geleefd. Je zou er, een beetje van de geschiedenis afwetend, bij kunnen voegen: het is merkwaardig door hoe weinig en altijd weer dezelfde zonden en dwaasheden het leven der kerk wordt belemmerd en geschaad. Steeds weer komen in het leven der kerk dezelfde euvelen voor. Met grote energie zie je telkens een nieuwe generatie de fouten der vaderen herhalen. En — als het goed gaat — ze ook weer net als de vaderen, als men wat ouder geworden is, belijden en betreuren. De aangerichte schade kan evenwel meestal niet meer worden hersteld.

En voorts: echt kerkelijk leven, echte kerkelijke stijl is alle broeders, die confessioneel én kerkelijk trouw zijn, erkennen met en ondanks en om alle bestaande verschillen van inzicht als volwaardige medewerkers in elke sector van het kerkelijke leven, ook in de pers b.v.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Maastricht: kand. M. R. v. d. Berg te Kampen.

Ds D. Zemel hoopt D.V. 1 maart naar Curaçao te vertrekken om de kerk aldaar gedurende een half jaar als leenpredikant te dienen.

Arbeid onder de zeevarenden. De arbeid onder de zeevarenden kan voorlopig, wegens gemis van de benodigde gelden, geen voortgang hebben in het opnieuw uitzenden van een predikant.

Adressen. Zwolle: Het adres van ds D. Vreugdenhil te Zwolle, is niet meer Tuinstraat 1, maar: **Groot Wezenland 32, Zwolle.** Stukken, bestemd voor deputaten-curatoren van de Theol. Hogeschool, dienen ook aan dit adres te worden gezonden.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De Senaat van de Theologische Hogeschool deelt mede, dat hij een openbare academische samenkomst heeft uitgeschreven op maandag 8 december 1958, in welke Prof. C. Veenhof, na het uitspreken van een rede, het rectoraat zal overdragen aan Prof. Dr H. J. Jager.

De samenkomst wordt belegd in de aula der Hogeschool, Broederweg 15, Kampen; het aanvangsuur is gesteld op 19.30; belangstellenden worden verzocht uiterlijk kwart over zeven aanwezig te zijn.

Voor de senaat,
H. J. SCHILDER,
secretaris h.t.

CORRECTIE.

In het vorige no. van „Opbouw” stond in de eerste boekbespreking op p. 253, linker kolom een drukfout die correctie behoeft: men leze daar het jaartal 1929 in plaats van 1919.

ZOEKT U GOEDE 2de HANDS BOEKEN, even een kaartje naar LAAN 13a te SCHIEDAM en het komt voor elkaar.

De volheid des tijds, Kerst, Paschen, Pinksteren Lijdens Pred., 3 delen, door Ds. H. Hoekstra f 6.—; *De Grote Strijd tussen Christus en Satan*, door E. G. White f 5.—; *Godsdienstig en Kerkelijk leven van het Ned. Volk 626—1900*, door J. Kuiper f 6.—; *Uit het Woord en Voor een distel een mirt*, 2 delen, door Dr. A. Kuyper f 3.—; *Bijbel en Kritiek*, door Dr. J. A. Cramer f 1.50; *De Kruiswoorden*, door Ds. A. v. d. Bosch e.a. f 2.—; *Jezus als Zielszorger*, Dr. J. H. Bavinck f 2.—; *De Woonstede Gods*, P. N. Kruijswijk f 2.—; *De christen en zijn moeilijkheden*, Prof. Dr. J. H. Bavinck e.a. f 2.—; *Het Zwaard Gods en God of Mammon*, 2 dln., door Joseph Hocking f 3.—; *Christianus Sextus*, de geschiedenis van een mijngroeve, door Johan Falkberget f 4.—; *Zangbundels Joh. de Heer* f 7.50; *Kun je nog zingen, zing dan mee* f 4.50, bevat 141 liederen; *Psalmen en Bedezangen*. J. Worp f 6.50; *Nieuwe Statenbijbels*, Uitg. den Hertog naar de uitg. van Jacob en Pieter Keur, 3 delen f 45.—; *Kinderbijbels*, Joh. Vreugdehil, 3 dln. f 34.50; *Kerkgeschiedenis*, Joh. Vreugdehil, 4 delen f 33.—. Ook betalingen in termijnen. Tevens te koop gevraagd:

Oude Schrijvers. Oude druk geen bezwaar.

Beleefd aanbevelend,

J. G. VAN ROEST, LAAN 13a, SCHIEDAM.

Als ERKEND AANMELDINGSBUREAU verzorgen wij voor U alle emigratie-papieren. Wij geven voorlichting en verlenen bemiddeling voor plaatsing in alle landen en plaatsen waar eigen Gereformeerd Kerkelijk leven is.

VRAAGT VOORLICHTING VIA UW EIGEN ORGANISATIE:

GEREFORMEERDE EMIGRATIE STICHTING
Thomas à Kempisweg A 32, Utrecht, tel. 30335 - b.g.g. 26393

Vertegenwoordigers door geheel Nederland

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

VERSCHENEN:

Brochure „ISRAËL EN DE DUIZEND JAREN VAN OPENBARING 20”
Door Ds J. C. Janse te Zutphen

32 pagina's met omslag, royaal formaat. Prijs f 1.50.

Bestellingen uitsluitend per giro bij
DRUKKERIJ STEENBERGEN - ZEIST
Giro 233117

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 Oct. begon de tweede helft van de lopende jaargang van ons blad. We verzoeken onze abonne's hun abonnementsgeld f 5.— per halfjaar of f 10.— per jaar te willen overmaken op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

De incassokosten zijn tegenwoordig zo hoog, dat we vertrouwen dat onze abonne's aan ons verzoek zullen voldoen.

DE ADMINISTRATIE.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.— p. halfj. - f 10.— p. jr.
Studenten abonnement f 6.— per jaar.
Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

*) Dr P. Kasteel, Abraham Kuyper, blz. 318.